

FENT MEMÒRIA

Es portaven gairebé dos anys de guerra i malgrat l'ambient revolucionari i crispat, al poble no s'havia vessat una gota de sang per enfrontaments o represàlies; els moments més crítics s'havien superat.

Amb la caiguda del front d'Aragó molta gent fugí a refugiar-se cap a les coves de l'entorn; a l'abril de 1938 les tropes franquistes havien ocupat Flix, arribaven d'allí alguns refugiats i semblava imminent la caiguda del poble. Inexplicablement, però, tot s'aturà; la tornada de la gent a les cases al mes de maig, coincidí amb l'arribada i concentració de tropes de l'Exèrcit Republicà que ho ompliren tot. Quelcom excepcional s'estava preparant. Què? Com volent fugir de la realitat hi havia festes, balls, competicions esportives... una certa disbauxa dominava l'ambient. A poc a poc, l'arribada i pas de material de guerra i la concentració de militars no auguraven pas que el que es preparava era el preludi d'una festa. El 25 de juliol de 1938, desenes de milers d'homes creuaven el gran riu i la crua realitat s'imposava: la gran batalla era allí, a tocar. La que ja és coneguda com la primera gran batalla de la Segona Guerra Mundial havia començat: havia començat la Batalla de l'Ebre. La guerra arribava amb tota la seva cruesa. Si fins aleshores hi havia angoixa i tristesa per la mort i el perill dels pares o fills al front, ara s'estava al bell mig de la tempesta bèl·lica. Per l'avituallament del front s'havia muntat tot l'operatiu necessari: residència de caps militars, escola de suboficials, polvorí i dipòsit d'armes, Intendència –cuines, elaboració de pa– i un hospital amb 100 llits, 3 quiròfans i 6 equips quirúrgics mòbils compost cadascun per unes 14 persones, a la Cova de Santa Llúcia.

Els primers dies d'agost es vivia amb l'ai al cor; els avions no paraven de passar, els combats aeris eren una constant i famílies senceres començaven a fugir, altre cop, cap a les coves. Farcit de militars, el poble era un batibull; la 27 Divisió del XVIII Cos d'Exèrcit Republicà havia arribat el 25 de juliol i milers d'homes omplien camps i boscos de l'entorn, escoltant des de la distància el bramar de la batalla a l'espera d'incorporar-se al front. El dimecres 3 d'agost és el dia i desenes de camions carregats de soldats surten cantant en direcció a l'Ebre sabedors que possiblement molts d'ells mai tornaran d'aquell front.

El 4 d'agost el dia era clar, enterbolit tant sols per la típica calitja de l'estiu i a primera hora la calor era ja intensa. Al voltant de les 9 hi ha alarma d'avions; uns veïns corren cap a les coves refugi i altres no en fan cas, creient que res passaria com havia succeït en dies anteriors. De sobte el soroll augmentà i els monstres aparegueren bramant pel cel, deixaren caure la seva mortífera càrrega i un veritable cataclisme envaí el poble; el sol fugí i esdevingueren les tenebres. Enmig d'un fum negre i asfixiant, explosions, pols i un soroll ensordidor, éssers innocents corrien, cridaven i intentaven fugir d'aquell infern que els queia del cel. Després d'aquell immens terrabastall, uns crits i plors escruixidors arriben a tots els racons del poble esmortint-ne qualsevol altre. Era la Teresina Masip, greument ferida per las bombes. Els seus crits i plors no eren pas per les seves greus ferides, sinó per les dues filles petites mortes: la Dolors de 7 anys i la Pilar de 2 anys, brutalment destrossades per les bombes. La tercera víctima va ser l'Agapit Masip Esquerda; una tràgica i colpidora història d'un nen de 5 anys que, sense cap ferida visible, no va poder superar l'esglai. Soldats i veïns iniciaren les tasques de rescat i la Teresina i altres ferits van ser portats cap a l'Hospital de la Cova de Santa Llúcia on es vivia el drama i l'horror de l'arribada massiva de soldats i civils ferits i morts a l'Ebre.

Després del bombardeig la gent fugí en desbandada i terroritzada cap a les coves de l'entorn, on a la duresa del medi s'hi afegia el fantasma de la fam i sovint, fins i tot, el metrallament dels avions. Allí s'hi va viure i s'hi va patir, s'hi va morir i s'hi va néixer, mentre el cementiri s'omplia –en un degoteig constant– de soldats morts a l'hospital de la Cova de Santa Llúcia on havien arribat ferits del front de l'Ebre.

Van ser els mesos més tràgics i tristos del segle XX i el cementiri municipal (previst com a civil, construït pocs mesos abans de la Batalla de l'Ebre) la història el fa també, un cementiri de guerra: d'això en fa 75 anys. Vingueren d'arreu i aquí es quedaren, entre els nostres i entre nosaltres; tots foren víctimes d'una guerra que de ben segur ningú volia. Aquí descansen en la pau que no van tenir en vida i com altres bisbalencs que van caure en el conflicte, el record és el millor homenatge que els podem oferir. Que la memòria no s'esborri, ja que, sense memòria, res hi ha. Fem nostre el desig de Màrius Torres –poeta de l'esperança– al 1939:

Vulguem la pau, amb tot el cor, però, per això mateix, no hem de voler l'oblit.

La Bisbal de Falset, 4 d'agost de 2013